

ДЫНАМІЧНЫЯ ЗРУХІ Ё СУЧАСНАЙ БЕЛАРУСКАЙ МОВЕ ПРАЗ ПРЫЗМУ РАЗВІЦЦЯ ІНФАРМАЦЫЙНЫХ ТЭХНАЛОГІЙ

Мацкевіч В. В., Ярахновіч К.Я.

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь

Пятрова Н. Я. – к.філал.н., дацэнт

У рабоце разглядаюцца паняцці навукова-тэхнічнага прагрэсу і глабалізацыі. На матэрыяле функцыянавання прафесіяналізмаў і жарганізмаў вызначаецца ўздзеянне глабалізацыі на беларускую мову. Звяртаецца ўвага на праблемы ў беларускай мове, звязаныя са шляхам развіцця інфармацыйных тэхналогій.

Сёння тэхналогіі дасягнулі высокага ўзроўню развіцця і чалавецтва немагчыма ўявіць без іх. Грамадства паступова развівалася і прайшло вялікі шлях ад неалітычнай да навукова-тэхнічнай рэвалюцыі. Людзі раслі духоўна і разумова, і дайшлі да аднаго з самых важных этапаў свайго эвалюцыйнага развіцця. Інфармацыйныя тэхналогіі змянілі наша жыццё неверагодным чынам, змянілі ўклад жыцця кожнага з нас. Самы яркі прыклад гэтага: любую навіну з любога канца Зямлі мы можам атрымаць у адзін клік. Развіццё інфармацыйных тэхналогій прымусіла развівацца і мовы свету. Вялікая колькасць новых слоў і тэрмінаў з'яўлялася і будзе з'яўляцца аналагічна з тым, як развіваліся і будуць развівацца тэхналогіі. Наша праца мае на мэце разгледзець некаторыя аспекты змяненняў у сучаснай беларускай мове праз прызму развіцця інфармацыйных тэхналогій.

Безумоўна, развіццё інфармацыйных тэхналогій напрамую звязана з навукова-тэхнічным прагрэсам. З'яўленне глабальнай інфармацыйнай інфраструктуры звязана з вышэйшай тэхнагеннай фазай – постіндустрыялізмам, у аснове якой ляжаць нябачныя раней тэмпы развіцця, змены інавацыйных рэвалюцый. Перадумовы ўзнікнення глабальнай інфармацыйнай інфраструктуры пачалі вызначацца з трэцяй чвэрці XX ст. У гэтым дачыненні можна ўгадаць з'яўленне спадарожнікавай сувязі, сеткавых інфармацыйных тэхналогій, якія спарадзілі інтэрнэт і т. п. У далейшым развіцці інтэрнэту назіраюцца наступныя тэндэнцыі: шырокае разгортванне размеркаваных сістэм; інтэграцыя з сатавымі і спадарожнікавымі сістэмамі сувязі, якія прывялі да ўзнікнення іР-тэлефоніі; інтэграцыя глабальнай сеткі і сродкаў масавай інфармацыі – развіццё інтэрактыўнага тэлебачання, электронных выданняў і г. д. Усё гэта спарадзіла феномен глабалізацыі, якая ў эканамічным, сацыяльным і культурным плане з'яўляецца найважнейшай праблемай сучаснасці [1].

Глабалізацыя мае важны моўны аспект. Хуткі абмен інфармацыяй, новыя сацыяльныя ўмовы самым непасрэдным чынам адбіваюцца як на моўнай сітуацыі ў нацыянальных дзяржавах, так і на міжмоўным узаемадзеянні. У час маўлення суразмоўцы з розных краін могуць выкарыстоўваць сваю родную мову (калі на ёй гаворыць іншы суразмоўца) або нейкую іншую мову. ідэальным рашэннем з'яўляецца выкарыстанне пэўнай універсальнай мовы (напрыклад, эсперанта) для міжнародных зносін, паколькі ў гэтым выпадку натуральныя мовы захоўваюць свой статус-кво [2].

Цалкам відавочна, што працэс глабалізацыі аказвае вялікае ўздзеянне на розныя мовы. Узнікненне інтэрнэта ў ЗША прывяло да пашырэння новых тэрмінаў і номенаў, якія прыйшлі ў беларускую мову адтуль, а многія інтэрнэт-абрэвіятуры, якія актыўна выкарыстоўваюцца і ў Рунэце, і ў Байнэце, і нават у нашай паўсядзённай гаворцы (напрыклад, выразы тыпу *ЛОЛ*, *ІМХО*, *РОФЛ*) прыйшлі да нас з англійскай мовы, і прыдуманы былі амерыканцамі. Аналізуючы сучасныя тэндэнцыі, можна, перш за ўсё, выказаць здагадку, што англійская мова і праз сто гадоў захаввае свой статус найважнейшага мовы міжнародных зносін [3]. Аднак як гэта будзе адлюстроўвацца на функцыянаванні беларускай мовы, невядома. Паразважаем на гэты конт.

Беларуская мова традыцыйна прымае дастаткова многа слоў, у першую чаргу тэрмінаў і номенаў, з англійскай мовы. У першую чаргу яны звязаны са сферай інфармацыйных тэхналогій. У XX ст. навука як вядучае звяно развіцця чалавецтва стала штуршком да з'яўлення новых міжнародных слоў, такіх як *radio* (радыё), *television* (тэлебачанне), *programme* (праграма), *disk* (дыск), *video* (відэа) [4]. Гэтыя словы запазычаны ў нашу мову з некаторымі яе асаблівасцямі і не маюць аналагаў. Тыя ж самыя назвы моў праграмавання (*джава*, *пітон*, *котлін*), аперацыйных сістэм (*Віндаўз*, *Лінукс*, *Мінікс*), вытворцаў праграмага забяспечання (*Майкрасофт*, *Эпл*, *Ксеракс*) – усе гэтыя словы маюць англійскае паходжанне.

Падобную сітуацыю можна назіраць і на ўзроўні ўжывання жарганізмаў ці прафесіяналізмаў са сферы інфармацыйных тэхналогій. Яны ўзніклі і ўвайшлі ва ўжытак дастаткова невыпадкова, разам са шляхам развіцця гэтай галіны. У некаторой ступені яны спрашчаюць маўленне, але ніяк не ўпрыгожваюць мову. Напрыклад, слова *компл.* Сёння гэтым словам карыстаюцца не толькі тыя людзі, якія непасрэдна звязаны са сферай інфармацыйных тэхналогій, але і тыя, хто даволі далёка знаходзіцца ад разумення гэтай сферы. Слова *компл.* спрашчае маўленне, бо нам не трэба вымаўляць вялікае слова *камп'ютар*, калі можна сказаць і *компл.* Аднак гэта ніяк не ўпрыгожвае мову. Гэта развіццё, так званыя дынамічныя зрухі, таму што прафесіяналізмы і жарганізмы ў большай ступені існуюць толькі для вуснай гаворкі паміж людзьмі, а ніяк не для літаратурнага маўлення. Разам з тым, яны трывала ўвайшлі ў маўленне амаль кожнага чалавека, які карыстаецца камп'ютарам ці іншымі электроннымі высокатэхнічнымі прыладамі.

Можна прывесці мноства прыкладаў са сферы інфармацыйных тэхналогій: адмін, адкат, глюк, баг, дэвайс, клікнуць, лагаць, мыла, прашыць, скінуць, траян, флуд, флэшка, юзар.

Станоўчым момантам у гэтым працэсе для развіцця беларускай мовы з'яўляецца пашырэнне слоўнікавага складу. Беларуская мова ўзбагачаецца і развіваецца, як і ўсе іншыя мовы. Яна не стаіць на адным месцы, мадэрнізуецца адначасова з тэхналогіямі. Аднак, на самой справе, гэтыя працэсы пераймання яшчэ і праблема для яе. Яна страчвае сваю ідэнтычнасць, страчвае сваю адзінасць і непаўторнасць. Такія словы, як *вырай*, *знічка*, *маладзік*, *лузанец*, не сустранеш у якой-небудзь іншай мове, яны функцыянуюць толькі ў беларускай. Наша мова з'яўляецца самабытнай, вылучаецца сярод іншых, аднак словы, якія прыходзяць да нас з іншых моў, не маюць той мілагучнасці, уласцівай уласнабеларускім словам, яны, на наш погляд, быццам не ўпісваюцца ў нашу мову, і трэба ствараць беларускія найменні.

Уплыў англійскай мовы на беларускую праз інфармацыйныя тэхналогіі нельга не ўбачыць. І ў гэтым можна абвінаваціць глабалізацыю, аднак трэба ўзгадаць і вестэрнізацыю. Каля 80% інфармацыі (найважнейшага аб'екта спажывання ў час інтэрнэту і тэлебачання) аддаецца праз заходнія СМІ. Культура Беларусі, якая знаходзіцца на скрыжаванні Усходняй і Заходняй цывілізацый не можа не падвяргацца вестэрнізацыі. Такі ж уплыў можна назіраць і на моўным узроўні [5].

Можна зрабіць выснову, што ў XXI ст., у час глабалізацыі фарміруецца адзіная культурная сусветная прастора, чалавецтва імкнецца да размовы на адзінай, універсальнай мове, якую будуць разумець усе. Адсюль узнікаюць і жарганізмы, і варварызмы (напрыклад, *World Wide Web*, *Web*, *PC*), і паўварварызмы (напрыклад, *IBM-падобны*, *рэжым on-line*, *web-старонка*). Але мы лічым, што важна захоўваць непаўторнасць, самабытнасць этнамоў. Невыпадкава знакаміты беларускі дзеяч Францішак Багушэвіч у свой час пісаў: «Не пакідайце мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі». Трэба, каб беларускі народ не пазбавіўся сваёй нацыянальнай ідэнтычнасці, сваёй мовы, і гэта адна з асноўных мэт развіцця нашай нацыі.

Такім чынам, можна назіраць дынамічныя зрухі ў сучаснай беларускай мове, якая паступова развіваецца разам з інфармацыйнымі тэхналогіямі. Беларуская мова пераймае многае ў гэтай сферы з англійскай мовы, таму першаступенная задача для яе носьбітаў – захаваць моўную ідэнтычнасць і самабытнасць.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Научно-технический прогресс и глобализация: достижения и риски [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/nauchno-tehnicheskij-progress-i-globalizatsiya-dostizheniya-i-riski>. – Дата доступа: 18.11.2023.
2. Особенности языковой политики в условиях глобализации (на примере русского и белорусского языков) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/osobennosti-yazykovoy-politiki-v-usloviyah-globalizatsii-na-primere-russkogo-i-beiorusskogo-yazykov>. – Дата доступа: 18.11.2023.
3. Проблемы национальных языков в условиях глобализации и интенсивного развития научно-технического прогресса [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-natsionalnyh-yazykov-v-usloviyah-globalizatsii-i-intensivnogo-razvitiya-nauchno-tehnicheskogo-progressa>. – Дата доступа: 18.11.2023.
4. Происхождение терминов информационных технологий в английском языке [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/proishozhdenie-terminov-informatsionnyh-tehnoiogiy-v-angliyskom-yazyke/viewer>. – Дата доступа: 18.11.2023.
5. Влияние глобализационных процессов на белорусский язык как элемент национальной культуры [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://repository.buk.by/bitstream/handle/123456789/10623/Тяпина%20Д10.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. – Дата доступа: 18.11.2023.